

Aygün ABBASOVA

AMK-nın müəllimi

Ünvan: Bakı, Yasamal rayonu, Ələsgər Ələkbərov 7

Email: muradova.77@list.ru

İMRUZ ƏFƏNDİYEVANIN NƏZƏRİ TƏDQIQATLARINDA MİLLİ HARMONİYA MƏSƏLƏLƏRİ

***Xülasə:** Məqalədə milli harmoniyanın ümumi məsələlərinə baxılır, musiqişünaslıqda “milli harmoniya” anlayışına münasibət nəzərdən keçilir. Məqalənin predmetini Azərbaycanın tanınmış musiqişünas-alimi, sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, əməkdar incəsənət xadimi, professor İmrüz Əfəndiyevanın nəzəri tədqiqatları təşkil edir. Bu tədqiqatlarda Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında milli harmoniya məsələləri araşdırılır.*

***Açar sözlər:** milli harmoniya, İmrüz Əfəndiyeva, milli bəstəkarlıq üslubu*

Musiqi əsərlərinin mühüm bədii ifadə vasitələrindən olan harmoniyanın təşəkkül, təkamül və inkişaf prosesləri musiqi tarixi, musiqi nəzəriyyəsi, bəstəkarlıq praktikasısı, dövrlər, cərəyanlar, üslublar, yaradıcılıq metodları, estetik kateqoriyalarla sıx bağlıdır. Harmoniyanın nəzəri fənn kimi tədris olunması, harmoniyanın təşəkkül və inkişaf məsələlərinin, harmoniya tarixinin, eləcə də ayrı-ayrı dövrlərə, cərəyanlara, məktəblərə, üslublara məxsus harmoniya xüsusiyyətlərinin tədqiqi, akademik musiqidə, estrada və caz musiqisində harmoniyanın tətbiqi və onun nəzəri qanunauyğunluqları musiqişünaslıq elmi tərəfindən araşdırılmaqda davam edir. Nəzəri musiqişünaslıq “harmonik ardıcılıq”, “harmoniya məntiqi”, “harmonik üslub”, “harmonik dil”, “harmoniya və forma”, “harmoniya və intonasiya”, “harmoniya və obraz”, “harmoniya və tematizm”, “harmoniya və faktura”, “harmoniya və leyttəma”, “modal harmoniya”, “klassik harmoniya”, “müasir harmoniya”, “caz harmoniyası”, “xalq harmoniyası”, “milli harmoniya”, “lad və harmoniya” və s. bu kimi ciddi, mürəkkəb mövzuların, problemlərin tədqiq və təhlil olunmasına aktual vəzifə kimi yanaşır.

Tarixi və nəzəri musiqişünaslıq inkişaf etdikcə, “milli harmoniya” anlayışına yanaşmalar, münasibətlər də dəyişir, baxışlar yenilənir, korrektə olunur. Lakin əsas məsələ bundadır ki, “milli harmoniya” anlayışı musiqişünaslıq tərəfindən hələ də birmənalı qarşılanmır. Bu problem ətrafında mübahisələr, fikir ayrılığı bu gün də davam etməkdədir. “Milli harmoniya” məsələsinə münasibətdə musiqişünaslar əsasən üç mövqe nümayiş etdirirlər.

Birinci mövqe ondan ibarətdir ki, harmoniya birmənalı olaraq, xüsusi nəzəri sistemdir, onun tarixi inkişaf xüsusiyyətləri, dövrlər, cərəyanlar və fərdi bəstəkar üslubları ilə bağlılığı var. Bu mövqedə dayanan nəzəriyyəçilər qəti şəkildə bildirirlər ki, harmoniya Avropa professional musiqisinin ciddi və universal qaydaları olan bədii ifadə vasitəsidir, harmoniyasız bəstəkar musiqisi yoxdur və hamoniya formanın, dramaturgiyanın, obrazların qurulmasında mühüm rol oynayır. Birinci mövqedə dayananların fikrinə görə, klassik anlamda harmoniya birmənalı olaraq, professional Avropa

bəstəkarlığında təşəkkül tapmışdır və onun milli kateqoriyalara bölünməsi istər nəzəri, istər praktik cəhətdən mümkün deyil. Onlar əsərdə hər hansı akkordun milli və yaxud qeyri-milli hesab olunmasını qəbul etmirlər.

İkinci mövqə isə belə yanaşma ilə bəzi bəstəkarların fikrincə, klassik harmoniya Avropa professional bəstəkar yaradıcılığında təşəkkül tapsa da, bu, özünəməxsus nəzəri bir sistemdir. Lakin dünya musiqisi praktikasında başqa və fərqli harmoniya sistemləri də vardır. Bu xüsusda elmi sübut kimi, xalq mahnıları və xalq instrumental musiqisi göstərilir. Tədqiqatçıların fikrincə rus, gürcü və slavyan, türk, Asiya xalqlarının folklor mahnılarında və simli, klavişli alətlərində çoxsəsliliklə bərabər, müəyyən quruluşlu akkordlar və onların münasibətləri, səs birləşmələrinin məntiqi ardıcılığı mövcuddur. Belə harmonik təzahürlər isə xalq mahnılarında, eləcə də instrumental xalq melodiylarında təsadüfi xarakter daşımır və müəyyən məntiqə, prinsiplərə, ənənələrə malik olur. Nəzəriyyəçilərin fikrincə, dünyanın fərqli məkanlarında yaşayan xalqların şifahi ənənəli musiqisində özünəməxsus harmoniya və ya harmonik üslubun olması tamamilə mümkündür. Xalq harmoniyasının qaydaları klassik harmoniya ilə uyğun gəlməyə də bilər. Bu mövqedə dayanan musiqişünaslar bəstəkar və xalq harmoniyasının fərqləndirilməsini təklif edirlər. Onların fikrincə, xalq harmoniyası daha qədimdir. Göründüyü kimi, bu iki mövqə bir-birinə qarşı radikal və müxalif münasibətdədir.

Üçüncü mövqedə dayanan nəzəriyyəçilər isə hər iki mövqeyi haqlı sayırlar. Lakin bu nəzəriyyəçilər “xalq harmoniyası” ilə “milli harmoniya” anlayışlarını fərqləndirirlər. Belə nəticə irəli sürürlər ki, xalq harmoniyası mövcud olsa da, bu, milli harmoniya deyil, çünki milli harmoniya yalnız bəstəkar yaradıcılığında təzahür edir. Bu nəzəriyyəçilər milli harmoniyaya bəstəkar musiqisində milli üslubun bədii ifadə vasitəsi kimi yanaşırlar. Lakin milli harmoniya heç də klassik-universal harmoniyanı təkrar etmir, əksinə ona əsaslanır. Həqiqətən də belədir. XX əsrdə müxtəlif qeyri-avropa ölkələrində milli bəstəkarlıq məktəbləri yarandıqdan sonra Avropa musiqisində tətbiq olunan harmoniya nəzəriyyəsi yerli bəstəkarların yaradıcılığında da tətbiq olunmağa başlamışdı. Lakin Avropa bəstəkarlığında formalaşan klassik harmoniya qaydaları, prinsipləri milli bəstəkarlıq məktəblərində milli intonasiyaları, milli melodik düşüncəni, millilik kateqoriyasını ifadə etmək vasitəsinə çevrilmişdir.

Hər üç mövqə Azərbaycan musiqişünaslığında da qərar tutmuşdur. Aparılan tədqiqatlar, əldə olunan nəticələr də bunu təsdiq edir. Məsələn, aşıq havalarında saz alətinin kökü, pərdə quruluşu, melodik və harmonik imkanları ilə əlaqədar yaranan harmonik təzahürlər haqqında maraqlı fikirlər irəli sürülmüşdür. Hətta saz alətinin simlərinin ənənəvi olaraq, zil simlər, bəm simlər və dəm simlər kimi funksiyalar daşması, həmçinin melodiyanın zil simlərdə ifası və digər iki simin harmonik fon yaratması nəzəriyyəçiləri “aşiq harmoniyası” üzərində düşünməyə cəlb etmişdir. Lakin bizcə bu, milli harmoniyanın deyil, xalq harmoniyasının bir təzahürüdür. Çünki nəzəriyyəçi musiqişünaslar “milli harmoniya” anlayışını ənənəvi musiqiyə deyil, yalnız milli məktəbi təmsil edən bəstəkarların əsərlərinə aid edirlər.

Azərbaycan bəstəkarlarından hər birinin fərdi üslub səciyyəsinə, milli bəstəkarlıq məktəbinin özünəməxsus musiqi üslubunu tədqiq edən musiqişünaslar, milli üslub aspektində “bəstəkarın harmonik dili”, “harmonik məntiq”, “harmonik ardıcılıq”,

“fərdi üslub və harmoniya”, “bəstəkarın milli harmoniya metodu” və s bu kimi məsələləri də təhlil edirlər. Ümumiyyətlə, XX əsrdə nəzəri musiqişünaslıq tərəfindən “modal harmoniya” probleminin qoyulduğu, onun araşdırılması, təhlili və bu problemə dair nəticələrin yaranması, əslində milli bəstəkarlıq məktəblərində milli harmoniyanın mövcud olmasını da təsdiq edirdi.

Məlumdur ki, hər bir xalqın öz musiqi mədəniyyəti, melodiya təfəkkürü, əsrlər boyu formalaşmış milli məqam sistemi, intonasiya dili vardır. Lakin milli məqam sistemləri yalnız ənənəvi musiqidə deyil, bəstəkar musiqisində də tətbiq olunur. Milli bəstəkarlıq məktəblərini təmsil edən bəstəkarlar milli məqam sisteminə, milli melodiya və intonasiya göstəricilərinə əməl etdikdə, musiqidə milli harmoniya prinsipləri meydana gəlmişdir. Əlbəttə, nəzəri sistemlər ilə sıx bağlı olan bütün termin və anlayışlarda müəyyən şərtlilik vardır. Bu şərtliliklər, nisbi münasibətlər həm də yaradıcılıq praktikasında öz təsdiqini tapır. Ona görə də, musiqişünaslıq milli harmoniyanın mövcudluğunu qəbul etsə də, onun nəzəri və praktik cəhətdən şərtliliyini, müəyyən nisbilik daşdığını da istisna etmir.

Azərbaycan musiqişünasları tərəfindən Ü.Hacıbəyli başda olmaqla, bəstəkarların yaradıcılığı, əsərləri tədqiq olunmaqda davam edir. Bu tədqiqatlarda milli üslub məsələləri də araşdırılır. Bəstəkarların fərdi üslublarının milli özünəməxsusluğu isə bir qayda olaraq, milli məqam sisteminə əsaslanan melodiya, intonasiya, ritm amillərinin təhlili vasitəsilə aşkar olunur. Əsərlərdə tematizm, dramaturgiya, obraz, leytema, leytmotiv, struktur və bədii-semantik amillərin təhlili bəzən bəstəkarın milli harmonik dili (üslubu) ilə əlaqələndirilir.

Bəstəkar yaradıcılığının forma, harmoniya, üslub, çoxsəslilik, bədii semantika, tematizm kimi komponentlərinə milli məqam, milli folklor, aşıq, milli muğam təfəkkürü ilə əlaqədə tədqiq edilməsi musiqişünaslığın nəzəri metodlarından biri kimi yeni, maraqlı elmi nəticələrlə müşayiət olunur. Məsələn, Z.Səfərovanın, E.Abasovanın, L.Karaqıçevanın, İ.Abezqazun, İ.Əfəndiyevanın, A.Tağızadənin, V.Şərifovanın, R.Məmmədovanın, R.Zöhrabovun, T.Yaqubovanın, N.Bağirovun, orta və gənc nəslə təmsil edən F.Əliyevanın, Ş.Həsənovanın, G.Mahmudovanın, K.Nəsirovanın, İ.Köçərlinin, C.Həsənovanın, K.Ələsgərlinin, İ.Pazıçevanın, F.Tahirovanın, D.Məmmədovanın, A.Babayevanın və b. təhlillərində bəstəkar əsərlərinin forma, dramaturgiya, harmoniya, çoxsəslilik, ritmika, melodiya, intonasiya, bədiiilik, tematizm kimi nəzəri xüsusiyyətləri milli üslub probleminin həllinə də yönəldilir.

Musiqişünaslardan Ə.Eldarova saz alətinin köklərinə, simlərin melodik və harmonik funksiyalarına əsasən aşıq harmoniyası məsələlərini araşdırmışdır. Aşıq havalarında harmonik fon, aşıq harmoniyası musiqişünas T.Məmmədovun tədqiqatlarında yeni nəzəri həllini tapmışdır.

Azərbaycan musiqişünaslığında milli harmoniyanın nəzəri məsələləri, o cümlədən, bəstəkar yaradıcılığında milli harmoniyanın bədii-estetik amil kimi, forma və məzmun amili kimi, struktur təzahürü kimi, bədii ifadə vasitəsi və tematizm faktoru kimi öyrənilməsi və təhlil olunması sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, əməkdar incəsənət xadimi, professor İmruz Əfəndiyevanın elmi tədqiqatlarında ciddi, məqsədyönlü şəkildə aparılmışdır.

Görkəmli musiqişünas-alimin bir çox məqalələri xüsusi olaraq milli harmoniya-ya həsr olunmuşdur. Bu məsələyə alim harmoniya fənninin tədrisi metodikası, bəstəkar yaradıcılığı baxımından yanaşmışdır: “Üzeyir Hacıbəyovun və Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milli harmoniyanın istifadə edilməsinə dair” (4), “Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milli harmoniyanın prinsiplər” (5), “Musiqi fənlərinin tədrisində Vasif Adıgözəlovun harmoniyasının rolu və əhəmiyyəti” (3), “Vasif Adıgözəlovun musiqisinin üslub xüsusiyyətləri”, “Fikrət Əmirovun vokal əsərlərinin musiqi tematizminin xüsusiyyətləri”, “Cövdət Hacıyevin vokal əsərlərinin musiqi tematizminin bəzi xüsusiyyətləri” (2), “Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milliliyin müasir musiqi dili ilə bağlılığı” və b. İmruz Əfəndiyevanın iki dəyərli məqaləsini də xüsusi vurğulamaq istəyirik: “Azərbaycan milli harmoniyasının bəzi bədii qanunauyğunluqları haqqında” (rus dilində) (15), “Azərbaycan milli harmoniyasının “Harmoniya” fənnində tətbiqi” (1).

Bu elmi məqalələrdə bilavasitə və yaxud xüsusi olaraq, milli harmoniya məsələləri araşdırılmışdır. Məsələn, müqayisəli metodla yazılan “Üzeyir Hacıbəyovun və Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milli harmoniyanın istifadə edilməsinə dair” məqaləsində Azərbaycan musiqişünaslığında milli harmoniyanın tədqiqindən bəhs olunur. Müəllif İ.Abezqauzun, V.Şərifovanın, T.Yaqubovanın, N.Bağirovun, M.Əhmədovanın, M.Qəhrəmanovanın monoqrafiya, dissertasiya və məqalələrində milli harmoniya məsələlərinin nəzəri aspektlərini şərh etmişdir: “İ.Abezqauzun “Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operası” işində dahi bəstəkarın milli harmoniya sahəsində bədii tapıntıları dəqiq, konkret ifadə edilib. Bu işdə Ü.Hacıbəyovun novatorluğu harmoniya ilə yanaşı, həmçinin melodiya, ritm, musiqi formasının sintaksisi ilə və digər sahələr açılır. “Lad melosu və harmoniya” fəslə dərin və nəzəri əsaslanmış fikirləri ilə diqqəti cəlb edir. İ.Abezqauz Ü.Hacıbəyovun yaradıcılığında Azərbaycan ladlarının diatonikliyinə sübutlu əsasla təsdiq etdi və dahi bəstəkarın “Ümumi birləşdirilmiş harmonik fundamenti altına onları gətirmək” cəhdini incəliklə qeyd etdi. Görkəmli alim konkret musiqi nümunələri əsasında Ü.Hacıbəyovun yaradıcılığında milli harmoniyanın orijinal xüsusiyyətlərini vurğulayır. İ.Abezqauzun qeyd etdiyi kimi, “keyfiyyətə yeni və əsl bəstəkarlıq təzahür idi” [4, s.87].

Bu müşahidələrindən sonra İ.Əfəndiyev Ü.Hacıbəylinin harmoniyası haqqında çox maraqlı bir fikir irəli sürür: “Beləliklə, Hacıbəyov harmoniyalarının intonasiya-məzmun mənası onda cəmlənir ki, dahi bəstəkarın harmoniyası Azərbaycan ladlarının intonasiyasından “hөрülmüş” ekspressiv üsulların sərbəst blokunda formalaşır və ifadəliliyin konkret faktoru olur” [4, s.87].

Məqalədə musiqişünas-alim Validə Şərifovanın da milli harmoniya üzrə araşdırmalarını şərh edən İ.Əfəndiyeva bu xüsusda yazır: “V.Ş.Əlixanova-Şərifovanın bir çox elmi işlərində milli harmoniyanın problemləri ən dərin elmi əsaslanmasını tapır. Milli musiqinin bədii qanunauyğunluqlarının və major-minor sisteminin ümumavropa ənənələrin sintezi kontekstində Q.Qarayevin, F.Əmirovun, C.Hacıyevin, S.Hacıbəyovun mərhələ əsərlərinin təhlili verilən “Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində milli harmoniyanın xüsusiyyətləri” adlı elmi tədqiqatı dəyərli əhəmiyyətə malikdir” [4, s.88].

İ.Əfəndiyeva Ü.Hacıbəylinin mahnı və romanslarında milli məqamların kadans xüsusiyyətlərinin harmoniyaya təsirini təhlil edərək yazır: “Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığında kadensiya Ü.Hacıbəyovdan başlayaraq, bu günə qədər olduqca tə-

kamülləşmişdir. Bununla belə, faktura zənginliyinin üslub normativliyi böyük rol oynayır, burada “melos altında” hərəkət edən enerji görünür. Cəsarətlə qeyd etmək olar ki, milli köklərə əsaslanan kadans dönmələrində melodiya və harmoniyanın bağlılığı aydın görünür. Melodiya və harmoniyanın intonasiya-məna həmrəyliyi kadensiya formullarının əsas sintaqmasını şərtləndirir.” [4, s.88]. Aşıq havalarının nota yazılarda (S.Rüstəmov, Ə.Eldarova, N.Bağirov, T.Məmmədov) özünü göstərən “aşiq harmoniya”sı da alimin diqqətini cəlb etmişdir. Məqalədə Ü.Hacıbəylinin əsərlərində aşiq harmoniyasının təzahürləri göstərilmişdir.

İ.Əfəndiyeva milli harmoniyaya dair qaldırdığı məsələləri V.Adıgözəlovun da yaradıcılığında araşdırmış, onu Ü.Hacıbəylinin milli ənənələrini davam etdirən bəstəkar kimi səciyyələndirmişdir. Bəstəkarın vokal, xor, fortepiano əsərlərini təhlil edən alim, “Layla” romansı haqqında da maraqlı mülahizələr bildirmişdir: “V.Adıgözəlov milli xüsusiyyətlərlə səciyyələnən layla janrına yeni faktura, dinamika, struktur genişliyi, miqyaslıq, yeni nəfəs gətirir və ən başlıcası, bu romansda milli harmoniyayı zənginləşdirir. Romansın girişində verilən plaqal dönmədə tərəvətli və ekspressiv subdominanta funksiyaları səslənir. Kiçik bir özəyin hər dəfə yeni boyalarla avazlanması, musiqiyə yeni nəfəs, yeni kolorit bəxş edir. Həmin romansda konsonans funksiyalarla yanaşı dissonans funksiyalar da istifadə olunur... Həqiqətən də “Layla” əsərində dissonans septakkordlar, nonakkordlar yenə də dissonans komplekslərə həll olunur...” [4, s.91].

İmruz Əfəndiyevanın xidmətlərindən biri də onun “Harmoniya” fənni üzrə proqramlar, metodik vəsaitlər tərtib etməsidir. Bundan başqa, o, təcrübəli alim və pedaqoq kimi gənc musiqişünasları aktual nəzəri mövzulara cəlb edir, magistr və fəlsəfə doktoru dissertasiyalarında nəzəri mövzuların həllinə nail olur. Məsələn, İ.Əfəndiyevanın elmi rəhbərliyi ilə gənc musiqişünaslar tərəfindən “Tofiq Quliyevin mahnı yaradıcılığında harmoniyanın formayaradıcı xüsusiyyətləri”, “Cövdət Hacıyevin harmoniyası”, “Musiqi nəzəriyyəsi kafedrasının müəllimlərinin bir sıra elmi-tədqiqat işlərində musiqi-nəzəri problemlərin araşdırılması”, “Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində kollaj”, “Qara Qarayevin harmoniyasının bəzi xüsusiyyətləri və dramaturji rolu”, “Fikrət Əmirovun fortepiano əsərlərində musiqi tematizminin və harmoniyanın xüsusiyyətləri” və s. bu kimi nəzəri mövzularda elmi işlər yazılmış, harmoniya, o cümlədən, milli harmoniya məsələləri araşdırılmışdır.

İmruz Əfəndiyevanın fundamental tədqiqat işlərindən biri də Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Görkəmli bəstəkar və pedaqoq, xalq artisti Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığını uzun illəri tədqiq edən İmruz Əfəndiyeva mühüm elmi fəaliyyətinin nəticəsi olaraq, “Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığı milli ənənələr kontekstində” doktorluq dissertasiyasını və “Vasif Adıgözəlov” monoqrafiyasını yazmışdır. Təcrübəli alimin apardığı təhlillər nəzəri musiqişünaslıq üçün böyük elmi-metodoloji əhəmiyyət kəsb edir. Bəstəkarın yaradıcılığında müxtəlif janrları tədqiq edən İ.Əfəndiyeva, tematizm, forma, dramaturgiya, melodiya, intonasiya, harmoniya, polifoniya xüsusiyyətlərinin müfəssəl təhlilini aparmışdır. V.Adıgözəlovun milli üslubu, musiqi dili haqqında nəzəri nəticələrini təqdim edən İ.Əfəndiyeva “aşiq harmoniyası”, muğamların və məqamların milli üsluba təsiri, milli intonasiya, harmonik üslub haqqında maraqlı mülahizələr irəli sürmüşdür. Ümumiyyətlə, Azərbaycan bəstəkarlıq məktəbinə xas olan

milli ənənə, müasirlik, milli üslub kimi xüsusiyyətlərin bu və digər şəkildə milli harmoniya ilə əlaqəsi İ.Əfəndiyevanın nəzəri tədqiqatlarının leytemasıdır.

Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində milli harmoniyanın xüsusiyyətləri “Ümumi fortepiano” fənninin tədrisində nəzərə alınmalıdır. Azərbaycan Milli Konservatoriyasında tar, kamança, qanun, balaban, milli vokal, xanəndə, bəstəkarlıq, musiqi-şünaslıq ixtisasları üzrə təhsil alan tələbələr “ümumi fortepiano” dərində Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərinə müraciət edərkən, bu əsərlərdə milli məqamların, kadansların, muğam və aşıq intonasiyalarının və milli harmoniyanın necə tətbiq olunması barədə müəllimdən məlumat almalıdırlar. Bununla gələcəyin mütəxəssisləri milli üslub, fərdi üslub, milli harmoniya haqqında konkret və dərin biliyə, məlumata yiyələnməyə bilərlər. Bu fənnin tədrisinə dair elmi-metodik vəsaitlərdə milli harmoniyaya diqqət yetirilməsi Azərbaycan Milli Konservatoriyasında tədris metodu kimi aktual əhəmiyyət daşıyır.

ƏDƏBİYYAT:

1. Əfəndiyeva İ.M. Azərbaycan milli harmoniyasının “Harmoniya” fənnində tətbiqi / Azərbaycan musiqi pedaqogikası müasir mərhələdə: problemlər və axtarışlar”: respublika elmi-praktik konfransın materialları. B.: BMA, 2000, s.4-6.
2. Əfəndiyeva İ.M. Cövdət Hacıyevin vokal əsərlərinin musiqi tematizminin bəzi xüsusiyyətləri / Bəstəkar və zaman: məqalələr toplusu. B.: BMA, 1997, s.16-24.
3. Əfəndiyeva İ.M. Musiqi fənlərinin tədrisində Vasif Adıgözəlovun harmoniyasının rolu və əhəmiyyəti / Musiqi fənlərinin tədrisində fortepiano alətinin rolu: respublika elmi konfransının materialları. B.: ADPU, 2004, s.6-9.
4. Əfəndiyeva İ.M. Üzeyir Hacıbəyovun və Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milli harmoniyanın istifadə edilməsinə dair // “Musiqi dünyası” jurnalı, 2004, № 3-4/21, s.87-92.
5. Əfəndiyeva İ.M. Vasif Adıgözəlovun yaradıcılığında milli harmoniyanın prinsipləri // Azərbaycan milli musiqisinin tədqiqi problemləri: elmi məqalələr toplusu. 5-ci buraxılış. B.: Adiloğlu, 2004, s. 151-154.
6. Берков В.О. Гармония и музыкальная форма. М.: Сов. Композитор, 1962, 568 с.
7. Бычков Ю.Н. Из истории изучения лада и гармонии: Учебное пособие. М.: Изд.МГИК, 1993, 72 с.
8. Жгенти И. Д. Гармония народных многоголосных песен Западной Грузии: Автореф. дис... канд. иск. Тбилиси, 1983, 25 с.
9. Истомин И.А. Мелодико-гармоническое строение русской народной песни. М.: Сов.композитор, 1985, 184 с.
10. Мазель Л. А. Проблемы классической гармонии. М.: Музыка, 1972, 616 с.
11. Тюлин Ю.Н. О зарождении и развитии гармонии в народной музыке / Вопросы теории музыки: Сб.ст. Вып. 2. М.: Музыка, 1970. - с. 3-21.
12. Федотова Н. А. Закономерности гармонии в музыке XX века и подходы к её анализу // Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2016, Т. 2, с. 611–615. URL: <http://e-koncept.ru/2016/46141.htm>.
13. Холопов Ю.Н. Очерки современной гармонии. М.: Музыка, 1974, 288 с.
14. Эфендиева И.М. Васиф Адигезалов. Монография. Б.: Шур, 1999, 324 с.
15. Эфендиева И.М. О некоторых художественных закономерностях азербайджанской национальной гармонии / Актуальные проблемы музыкальной педагогики и исполнительства: материалы республиканской научно-практической конференции. Б.: БМА, 2002. с.4-12.

Айгюн АББАСОВА
Преподаватель АНК

ВОПРОСЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГАРМОНИИ В ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ ИМРУЗ ЭФЕНДИЕВОЙ

Резюме: В статье рассматриваются общие вопросы национальной гармонии, дифференцируются музыковедческие подходы к понятию «национальная гармония». Предметом статьи являются теоретические исследования известного музыковеда, доктора искусствоведения, заслуженного деятеля искусств, профессора Имруз Эфендиевой. В этих работах исследуются проблемы национальной гармонии в творчестве азербайджанских композиторов.

Ключевые слова: национальная гармония, Имруз Эфендиева, национальная композиторская стиль

Aygun ABBASOVA
Lecturer of ANC

QUESTIONS OF NATIONAL HARMONY IN THEORETICAL RESEARCHES OF IMRUZ EFENDIYEVA

Summary: The article deals with issues of national harmony, differentiates musicological approaches to the concept of “national harmony”. The subject of the article is theoretical studies of an outstanding musicologist, Doctor of Art, Honored Art Worker, professor Imruz Efendiyeva. In these works are explored the problems of national harmony in the works of Azerbaijani composers.

Key words: national harmony, Imruz Efendiyeva, national composer style

Rəyçilər: sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Akif Quliyev
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Gülcənnət Baxşıyeva